

Наталія Бенькалович

Микола Устиянович: сторінки біографії

Охарактеризовано сторінки біографії Миколи Устияновича. Зосереджено увагу на його священничій, науковій та педагогічній діяльності.

Ключові слова: Микола Устиянович, греко-католицькі священники, науково-педагогічна діяльність, Тит Ревакович

Микола Устиянович (1811–1885) був цікавою і неординарною постаттю в історії Галичини XIX ст. Він зміг реалізувати себе у багатьох напрямках: священник, поет, прозаїк, публіцист, учасник львівського гуртка семінаристів «Руська Трійця», активний громадський діяч часів «Весни народів», редактор «Галичо-руського вісника», посол Галицького сейму в 1860-х роках, організатор культурно-просвітницької діяльності українців Галичини і Буковини та ін.

У пропонованій розвідці ми спробуємо окреслити сторінки біографії М. Устияновича, його священничу та науково-педагогічну діяльність.

Микола Леонтійович Устиянович народився 7 грудня 1811 р. у м. Миколаєві Жидачівського повіту в Галичині (Львівська обл.). Батько письменника Леонтій Іванович був обраний міським радником, а незабаром бурмістром м. Миколаєва. За його урядування латинський напис на печатці міста було змінено на руський¹. Мати – Євдокія Дем'янівна була із простого селянського роду, володіла народною мовою і прищепила дітям любов до неї, до звичаїв свого народу, а не польського, як зазвичай було у священничих сім'ях того часу. Це мало важливе значення при формуванні світогляду та утвердженні громадської позиції в подальшому житті². Адже юність М. Устияновича співпадала з часами полонізації, майже ніде не було чути руської мови, лише польську.

Першим учителем дітей Леонтія Устияновича був місцевий дяк. Згодом М. Устиянович продовжив своє навчання у Львові: з 1820 р. – в «нормальній школі», а з 1824 до 1830 рр. – в гімназії. Жив у старшого брата Михайла – львівського службовця. З 1830 р. навчався на філософському факультеті Львівського університету, який успішно закінчив; з 1832–1833 н/р. був вихованцем третього курсу греко-католицької духовної семінарії³.

Під час навчання в семінарії М. Устиянович активно співпрацював із культурно-освітнім осередком – «Руською Трійцею», очолюваного Маркіяном Шашкевичем. Його учасники цікавилися пам'ятками старовини, фольклором, писали свої про-

зові та поетичні твори⁴. В дусі засад романтизму діячі «Руської Трійці» особливу увагу приділяли вивченню історії свого народу, його мови, сприяли піднесенню освітнього рівня та пробудженню модерної національної свідомості галичан⁵. Важливим завданням «Руської Трійці», окрім народознавчих мандрівок, було виголошення проповідей в церквах народною мовою. М. Устиянович був одним із тих священників (тоді ще семінаристів), який виголосив проповідь народною, а не польською мовою. Ця велична подія відбулася 14 жовтня 1836 р. у церкві св. Параскевії у Львові, а М. Шашкевич виголосив її у церкві св. Юрія⁶. Особливе значення для формування національної свідомості молодих семінаристів та їх заохочення до літературної діяльності мала поезія М. Шашкевича «Голос галичан» 1834 р., про яку М. Устиянович писав, що цей вірш «зробив цілу перемену на землі Галича, він збудив Русь із глибокого сну»⁷.

В 1836 р. М. Устиянович під впливом поезій М. Шашкевича написав свій перший вірш народною мовою «Прелюбезному другу нашому Руслану Маркиану Шашкевичу в день имя його»⁸. В останній рік навчання М. Устияновича в семінарії (1836–1837 рр.), під час чергової ревізії, в нього було виявлено фрагменти забороненої літератури, а саме – уривки творів польського поета А. Міцкевича⁹. Внаслідок цього 22 грудня 1836 р. президія губернії наказала митрополитові не допустити М. Устияновича до висвячення¹⁰. Після закінчення семінарії М. Устиянович одружився із Анною Плешкевич, сестрою свого товариша по семінарії Семена Плешкевича. Наречена була із священничої родини, її батько був парохом с. Мокротин Жовківського округу. Молода сім'я Устияновичів спочатку оселилася у м. Миколаєві, і тільки нарешті 29 червня 1838 р. М. Устияновича було висвячено у Львові та надано парафію¹¹.

Отця Миколу було відправлено на душпастирську працю у с. Вовків Щирецького деканату (Пустомитівський р-н Львівської обл.), де він перебував два роки. Будинок, в якому мешкала сім'я Устияновичів, зберігся до сьогоднішніх днів. У цьому селі народився найстарший син отця Миколи Корнило – відомий український художник та громадський діяч. На згадку про славетних земляків 29 вересня 1991 р. в с. Вовків було відкрито музей-садибу Устияновичів¹².

Наступний період життя і діяльності отця Миколи був пов'язаний із його майже тридцятирічним перебуванням на парафії у с. Славську (Сколівський р-н Львівської обл.). Направлення на нову парафію він отримав 8 травня 1841 р.¹³.

У Славську в М. Устияновича імовірно не складались відносини із місцевою владою. Про це дізнаємося із його листа до письменника і громадського діяча Михайла Козановича від 21 травня 1858 р. У ньому Устиянович просить допомогти йому знайти іншу парафію, яка «нехай буде кращою чи гіршою, як у Славську, лише щоб була влада в селі, до кого б можна було звернутись по допомогу»¹⁴. З такими проханнями він звертався і до Якова Головацького, а

саме просив довідатися, які є вакантні парафії в намісництві Надвірнянським¹⁵. Подібними були звернення і до Антона Петрушевича. Останній в цей час керував митрополичою канцелярією у Львові, однак свідчили вони про негаразди у фінансовому становищі священика. У листі до А. Петрушевича від 6 вересня 1861 р. М. Устиянович зазначав, що вже 20 років живе у горах, важко годує своїх сімох дітей і не може переїхати на іншу парафію. Тут М. Устиянович висловлював великі надії, оскільки Петрушевич був близькою посадовою особою біля митрополита¹⁶. Проте згадані адресати не поспішали йому допомогти чи через небажання, або через неможливість вплинути на ситуацію.

Потрібно зауважити, що важке економічне становище духовенства добре розуміли як австрійська адміністрація, так і польська верхівка в Галичині, але вважали, що поліпшення добробуту руського духовенства може суттєво вплинути на його суспільно-політичну позицію, тому і не вживали практичних заходів щодо вирішення цих питань¹⁷. Крім цього, в другій половині XIX ст. отримання права «презенти» на парафію залежало від багатьох чинників. Найперше, кожна парафія мала свого приватного «патрона» - власника маєтків, який з поданих консисторією трьох кандидатів на парафію (а для цього потрібно було скласти «конкурсний іспит») обирав одного. Часто священики нарікали як на патронів, так і на греко-католицьку ієрархію у зловживаннях при наданні «презенти»¹⁸. Отже, чимало труднощів в цей час зазнавали душпастирі. Про це М. Устиянович писав, що тодішня Львівська консисторія поводитися так зі всіма священиками-руси́нами. Так, за його словами, парох Бібрки – о. Дзерович 84 рази писав звернення до Львівської консисторії і лише після цього був направлений на парафію до Рогатина¹⁹.

Однак, незважаючи на численні негаразди і матеріальні труднощі сім'ї, отець Микола сумлінно виконував свої душпастирські обов'язки, чим здобув собі чималу повагу серед парафіян. Його сучасник – Тит Ревакович, батько якого був на парафії у сусідньому зі Славськом с. Волосянці, писав, що М. Устиянович відзначався в товаристві своєю негордовитою поставою, чудовими темно-синіми очима, маленькою усмішкою і взагалі дуже приємним виразом обличчя, а коли говорив, то ставало тихо і всі пильно прислухались до нього. Його думки відзначалися добротою серця, високою освітою, він був вірцевим батьком громади, виголошував гарні проповіді у Церкві, котрі всі парафіяни пильно слухали. Т. Ревакович шкодував, що не зумів їх застенографувати²⁰. Доповнюють цю думку спогади дочки Марії Устиянович, яка писала, що селяни завжди з повагою відносилися до батька, адже він не цурався будь-якої роботи і разом з селянами працював на землі. Про це свідчить і його лист від 14 лютого 1861 р. до А. Петрушевича²¹. Із-за відсутності елементарного медичного обслуговування в цьому краї,

отець Микола перейняв на себе і функції лікаря, мав спеціальну аптечку з гомеопатичними ліками і німецьку книжку з народної медицини²².

Попри священничі обов'язки М. Устиянович чимало уваги приділяв науковій та політичній діяльності. Так, ще під час навчання в духовній семінарії М. Устиянович разом із М. Шашкевичем і Симоном Плешкевичем підготували підручник для елементарного викладання в парафіяльних школах, а також працювали над укладенням російсько-руського словника²³.

Мовознавчі зацікавлення отця Миколи знайшли свій вияв, особливо у 1848-1849-х роках, на сторінках першої газети народною мовою в Галичині – «Зорі Галицької». У статтях «Молода русь» та «Хто винуват?» він подає історію розвитку народної мови від часів Київської Русі і твердить про її високий рівень розвитку. Це засвідчують, за словами Устияновича, писання Нестора літописця²⁴.

У період Весни народів 1848–1849 рр. М. Устиянович взяв активну участь в роботі першого політичного органу галицьких українців – Головної Руської Ради²⁵. М. Устияновича було прийнято до її складу на третьому засіданні – 6 травня 1848 р.²⁶ В серпні 1848 р. М. Устиянович вдруге звернувся до цієї організації з пропозицією скликати З'їзд діячів української науки і культури Галичини та при їх допомозі заснувати «Матицю руську», на зразок чеської. На розгляд справи він подав п'ять пунктів. Останній був таким: «потрібною є народна часопись, щоб наша письменність могла розвиватись»²⁷. На засіданні Галицько-Руської матиці 13 серпня 1848 р. було розглянуто пропозицію М. Устияновича і створено спеціальну комісію для підготовки з'їзду. Відозву з запрошенням на з'їзд до Львова на 19 жовтня 1848 р. було опубліковано в «Зорі Галицькій», а завдання визначене згідно пропозиції автора²⁸. Собор руських учених тривав до 26 жовтня 1848 р. в приміщенні духовної семінарії у Львові. Засідання проходили по секціях під керівництвом о. М. Куземського. Опубліковані матеріали Собору руських учених, а також спогади учасника Івана Жуківського дозволяють нам охарактеризувати активну діяльність М. Устияновича під час засідань «відділу управи і язика руського і літератури рускої...». Предметом особливих дискусій для учасників були виступи щодо збереження народних основ літературної мови. І. Жуківський зазначає як захисників рідної мови М. Глинського, Я. Головацького, М. Устияновича, О. Лозинського та Р. Моха²⁹.

Протягом 1849-1850 рр. М. Устиянович працював редактором «Галицько-руського вісника». Публіцистична спадщина на сторінках цього видання дозволяє нам говорити про нього, як про палкого прихильника народної мови, активного борця за унормування правопису³⁰. Працюючи редактором, він також був присутнім на засіданнях Галицько-Руської Матиці, зокрема 5 лютого 1850 р., коли йшлося про підготовку до друку «Читанки» М. Шашкевича. М. Устияновичу було доручено ще раз переглянути її рукопис та підготувати до видання³¹.

Перебуваючи на парафії у Славську, М. Устиянович разом із своїми однодумцями Іваном Партацьким, Степаном Шепедієм, Михайлом Медвідським започаткували краєзнавче вивчення гірських сіл. Дослідники студіювали та фіксували початки їх заснування, розвиток, записували легенди і перекази³².

Одним з найдетальніших науково-краєзнавчих досліджень М. Устияновича про Карпатські гори є неопублікований рукопис – «Карпати в Галиції»³³. Рукопис цієї розвідки М. Устиянович засвідчив своїм підписом, однак не проставив дати написання. На основі детального опису Карпатських гір Галичини і Буковини можна припустити, що автор написав її уже після 1870 р., тобто коли переїхав із Славська в Сучаву. Підтвердженням цього можуть послужити спогади М. Устияновича в згаданому дослідженні про те, як важко покидати галицькі Карпати, що так милують людське око своєю красою³⁴.

Заслугове на увагу активна участь М. Устияновича у роботі Галицького сейму впродовж 1861–1866 рр., під час засідань якого він не залишався осторонь питань шкільництва, відстоював право викладання рідною мовою в народних школах³⁵.

Особливо тривалими під час перших засідань сейму в 1861 р. були дискусії, що стосувалися сервітутів (звичаєве чи законом встановлене право користуватися (частково або спільно) чужою власністю). На сьомому засіданні сейму, 24 квітня 1861 р. отець Микола виголосив промову, якою закликав вирішувати селянське питання, вказував на те, що щастя народу було і є в загальному порозумінні всіх верств населення, взаємній любові³⁶.

Під час перших засідань другої сесії сейму в 1863 р. постало питання про самоорганізацію в ньому українського представництва. Так званий «Руський клуб» остаточно організаційно оформився на протигагу до «Польського кола» в 1863 р.³⁷; до нього входив також і М. Устиянович³⁸. Із «Протоколів засідань клубу галицько-руських депутатів» ми довідуємося, що він входив до шкільного відділу та був одним із захисників руської мови у Сеймі³⁹.

Третя сесія Галицького сейму тривала з 23 листопада 1865 р. по 28 квітня 1866 р. На засіданні 10 грудня 1866 р. М. Устиянович став співавтором «Внесенія» – пропозиції щодо рівноправності польської і руської мови в школах Галичини і відповідного забезпечення вчителями. Цю петицію було подано на затвердження до едукатійної комісії⁴⁰. Остання пропозиція стосувалася шкільництва, а саме – скорочення курсу навчання для сільських дітей із десяти до семи місяців, однак її не було підтримано⁴¹.

Чимало уваги М. Устиянович приділяв і педагогічній діяльності. Так, на сторінках «Газети шкільної» опубліковано ряд його поетичних творів, а також статтю письменника «Початки літератури руської в Галичині»⁴². М. Устиянович готував до друку свою гімназальну «Читанку», яка, як пише дослідник М. Шалата, «була пройнята Шашкевичевим духом»⁴³. Рукопис цієї книги

зберігається у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. На підставі загальної характеристики окремих розділів можна вважати «Читанку» нарисом з всесвітньої історії, більшість матеріалів якої становлять дослідження з історії середніх віків. Вказана книга була науково-просвітницького і релігійно-повчального змісту.

М. Устиянович подавав свої матеріали і до інших педагогічних видань. Одним з найцікавіших була «Руська читанка для нижчих клас середніх шкіл», яку видав у 1871 р. Омелян Партицький. Це дослідження складалося із двох розділів. У другому розділі було подано поезії Т. Шевченка, О. Кониського, В. Шашкевича, Ю. Федьковича та інших авторів. Із поезій М. Устияновича є наступні: «Могила Святослава», «Рекрутка», «М. Шашкевичеві в день імені його»⁴⁴.

Ще одна важлива ділянка у науково-педагогічній діяльності отця Миколи – це ділянка історії. Так, перший розділ згаданої «Руської читанки...» містив відомості з історії, географії, природничих наук. М. Устиянович був автором одного параграфу четвертої частини, яка мала назву – «Часть исторична». У ньому йшлося про Нестора-літописця та початки літописання на руських землях⁴⁵. Заслуговує на увагу й історико-краєзнавче дослідження М. Устияновича «Могила Святослава». Автор подав відомості про загибель руського князя, сина Володимира Великого Святослава в 1015 р. біля села Гребенів (тепер Сколівський р-н Львівської обл.). Він згадує, що, як йому розповіло місцеве населення, з цього часу тут тече невеличкий потічок – «Святославчик»⁴⁶. Мандруючи українським Карпатами, М. Устиянович розпитував місцевих жителів легенди про історичні події, які були пов'язані із даною місцевістю, а пізніше подав їх у дослідженнях, доповнюючи своїми роздумами. Так, на підставі власних спостережень та розповідей очевидців отець Микола написав свої розвідки про скелі в с. Бубнищах та Тустанську фортецю⁴⁷.

Останній період життя і діяльності М. Устияновича був пов'язаний із його перебуванням у Сучаві на Буковині, куди його направила львівська консисторія у 1870 р. З переїздом на Буковину мали відбутися й позитивні зміни в житті родини Устияновичів, оскільки Сучава, порівняно зі Славськом, була містом. Тут були школи, гімназії і діти мали кращу можливість навчатися. Однак, дочка Марія у своїх спогадах згадувала, як важко їм було звикнути до цього краю, адже більшість населення розмовляло німецькою мовою, а руського народу проживало небагато⁴⁸.

Однією з характеристик суспільно-політичного життя цього краю була поліконфесійність населення, яка тісно перепліталася з поліетнічністю. Найбільша частка серед віруючих належала православним, а також католикам, протестантам, юдеям. Греко-католики, порівняно з іншими конфесіями, становили невелику частку і в другій половині XIX ст. вона коливалася в середньому від 2 до 3 відсотків⁴⁹.

Історія греко-католицького духовенства Північної Буковини другої половини XIX ст. висвітлена у публіцистичній спадщині отця Миколи на сторінках львівського періодичного видання «Галицький Сіон»⁵⁰. Тут знаходимо відомості про їх матеріальне становище, яке, за споминами отця Миколи, було радше найманцем, а не пастирем для населення порівняно з православним духовенством. Адже останні мали підтримку як з боку місцевої влади, так і серед своїх вірних значних чиновників, багатих бояр. Щодо інших віросповідань – вірмен, католиків, протестантів, то вони також мали знатних купців, поміщиків і місцеву церковну владу. Тому греко-католицькі священики були змушені часто виконувати інші роботи, таким чином заробляючи на прожиття. Наприклад, у містах, де були школи, вчили дітей, наймалися писарями по канцеляріях, а у селах працювали як звичайні селяни, а тому зменшували собі повагу серед населення⁵¹.

Чимало уваги у своїх споминах автор приділив важливій події – приїзду галицького митрополита Йосифа Сембратовича на Буковину в травні 1880 р. Такі відвідини мали важливе значення для греко-католицького духовенства, вони піднімали дух віруючих цього краю⁵². На час приїзду митрополита на Буковину було вже 16 греко-католицьких парафій, 10 з яких мали свої храми, що свідчить про покращення становища греко-католицького духовенства порівняно з початком XIX ст.⁵³. І сам митрополит Йосиф відмітив, що: *«Я должен сказать откровенно, что я не надіялся застати гр. к. Буковину в том виде, в каком я её действительно застал»*⁵⁴.

Отець Микола детально описав, в яких церквах вони зупинялись, як радо їх зустрічало населення Буковини. Особливу увагу присвячено подіям 24 травня 1880 р., коли вони побували у Садагорі (Садагурі), де їх радо зустрів цілий комітет, до якого входили не лише греко-католики, але й православні, та навіть євреї, два католицькі священики і судові урядники. Таку зустріч організував Т. Ревакович, який в цей час працював судовим ад'юнктом, помічником судді у Садагорі. І тут його особливі старання пов'язані з довголітніми товариськими стосунками з родиною Устияновича, а також активною просвітницькою діяльністю серед місцевого населення. Так, окрім своїх службових обов'язків, Т. Ревакович розгорнув діяльність щодо створення українських читалень у Садагорському повіті⁵⁵.

Останньою із відвіданих церков був латинський костел в Коцманю. Митрополит прибув туди 29 травня. В цьому костелі відправили прощальне Богослужіння, всі отримали благословення від митрополита; М. Устиянович виголосив прощальну промову, подяку митрополиту, всім присутнім та учасникам «походу»⁵⁶.

Перебуваючи на парафії в Сучаві, отець Микола, подібно як і більшість греко-католицького духовенства, займався і господарською працею, яка була

можливою в міських умовах, а саме – вирощував виноград. Це підтверджує його публікація: «Практична наука о годованню винной лози», в якій отець Микола ділиться власним досвідом⁵⁷. В цей час він також співпрацював із редакцією часописів коломийської «Руської Ради»⁵⁸ та чернівецького «Родимого листка»⁵⁹. Крім цього, М. Устиянович побував на відкритті Чернівецького університету 4 жовтня 1875 р., про що зазначив у своїх спогадах Олександр Барвінський⁶⁰.

М. Устиянович і в цьому краї також приділяв особливу увагу піднесенню освітнього рівня місцевого населення, навчанню дітей. Про це писала у своїх споминах Ольга Кобилянська: «Коли мене навчено читати (а то було польською мовою), були моєю першою лектурою – чеські казки. Їх дав мені в руки, з наказом читати їх, саме той достойний білоголовий поет Миколай, на котрого ззиралися ми, діти, а за нами й його парафіяни, мов на святого. Ніколи я не бачила в своєму дальшому житті нічого кращого, такого, що подобало майже на святого, поважнішого, достойнішого, як того чоловіка, що й досі стоїть у моїй душі як ідеал духовного отця...»⁶¹.

Пишучи про нелегку освітянську працю священників, М. Устиянович зауважив, що траплялись випадки, коли батьки, будучи греко-католицького віросповідання, хотіли, щоб їхні діти ходили до православної церкви. Так, одного разу його не впустив до хати галичанин, колишній греко-католицький дяк в Сереті, для навчання дітей катехизму. Затруднювала педагогічну діяльність незначна кількість віруючих, яких по селах було від 10 до 20 будинків греко-католицького віросповідання⁶². Однак, незважаючи на такі конфесійні непорозуміння, отець Микола сумлінно виконував свої душпастирські обов'язки до останніх років свого життя, чим викликав довіру і повагу серед парафіян. Цю тезу підтверджує також цікавий факт, що коли в 1884 р. були звістки в Сучаві, що отець Микола хоче переїхати на парафію в м. Чернівці, місцеве населення просило його не покидати їх і обіцяло відкрити у себе читальню та збирало для цього гроші⁶³.

В останні роки свого життя М. Устиянович хворів. Помер 22 жовтня 1885 р. на 74-му році життя та 50-му році своєї священничої діяльності.

Підсумовуючи вище подане, можемо сказати, що життя і діяльність М. Устияновича припало на час формування модерної української нації. Сторінки біографії отця Миколи є джерелом до історії греко-католицького духовенства, його провідної ролі в українському національному відродженні в середині - другій половині XIX ст. територій Галичини та Північної Буковини. М. Устиянович спочатку був активним поборником народної мови, особливо під час «Весни народів», приділяв особливу увагу піднесенню освітнього рівня населення, однак наприкінці свого життя почав писати й публікувати свої праці мовою, наближеною до російської (язичієм), що свідчить про його прихильність як до народовського, так і до русофільського суспільно-політичного рухів.

- 1 Устиянович Микола Леонтійович. Поезії / Упоряд., вступ. ст. та прим. М. Й. Шалати. – К.: Радянський письменник, 1987. – С. 19.
- 2 Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаніка. Відділ рукописів (далі - ЛННБ. Відділ рукописів). – Ф. 2(Народний дім). – Спр. 94. – Арк.8 – 8 зв..
- 3 Устиянович Микола Леонтійович. Поезії... – С. 19.
- 4 Кирчів Р. Етнографічно фольклористична діяльність «Руської трійці». – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2011.- с. 35-37.
- 5 Стеблій Ф. Маркіян Шашкевич – провісник незалежності соборної України // Галичина на перехрестях історії. Постаті / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2011. – С. 44.
- 6 Шах С. о. Маркіян Шашкевич та Галицьке відродження. Париж; Мюнхен, 1961. – С. 85.
- 7 Там само. – С. 83.
- 8 Возняк М. У століття «Зорі» Маркіяна Шашкевича (1834 – 1934). Нові розшуки про діяльність цього гуртка. – Львів, 1936. – Ч. 2. – С. 251–252.
- 9 «Русалка Дністрова»: Документи і матеріали/ АН УСРС / Ін-т суспільних наук: Упоряд.: О.А. Купчинський (ст. упоряд.) та ін. – К.: Наукова думка, 1989. – С.119.
- 10 Студинський К. Польські конспірації серед руських питомців і духовенства в Галичині в роках 1831 – 1846 // Записки НТШ. – Львів, 1907. - Т. 80. – С. 83.
- 11 Горак Р., Гнатів Я. Микола Устиянович: роман-есе. - Львів: Каменяр, 1994. - С. 291-298.
- 12 Марчук Л. Садиба Устияновичів у Вовкові // Червона калина (Львів). – 1991. – 29 вересня. – С. 3.
- 13 Горак Р., Гнатів Я. Микола Устиянович... – С. 302.
- 14 Созанський І. З літературної спадщини Василя Ільницького // Записки НТШ. – Львів, 1905. – Т. 66. – С. 58 – 59.
- 15 ЛННБ. Відділ рукописів. – Ф. 36 (Головацький Я.). – Спр. 366. – Арк. 2 – 3 зв.
- 16 Там само. – Ф. 77 (Петрушевич А.). – Спр. 456. – Арк. 3 – 4.
- 17 Турій О. Соціальний статус і матеріальне становище греко-католицького духовенства Галичини в середині XIX століття // Ковчег: Науковий збірник із церковної історії. – Львів, 2001. – Ч. 2. – С. 118 – 120.
- 18 Залярнюк А. Надання «презенти» на парафію у другій половині XIX століття: соціальні та дискурсивні практики // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Ювілейний збірник на пошану Феодосія Стебля. – Вип. 9. – Львів, 2001. – С. 448 – 453.
- 19 Ревакович Т. Спомини про Николу Устияновича // Діло (Львів). – 1911. – 7 грудня. – Ч. 271. – С. 2.
- 20 Там само. – С. 1.
- 21 ЛННБ. Відділ рукописів. – Ф. 77. – Спр. 456. – Арк. 1-2
- 22 Спомини дочки М. Устияновича // Мета (Львів). – 1936. – 17 травня. – Ч. 20. – С. 5.
- 23 «Русалка Дністрова»: Документи і матеріали.... – С. 205 – 210.
- 24 Дісак Ф. М. Устиянович про українську мову та її правопис // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2003. – Вип. 11. – С. 693-694.
- 25 Устиянович М. Возрождение галицкой Руси и Маркиан Шашкевич // Родимий листок (Чернівці). – 1880. – 10 січня. – Ч. 1. – С. 10 – 11.

- 26 Головна Руська Рада (1848 – 1851): протоколи засідань і книга кореспонденції / за ред. О. Турія, упоряд. У. Кришталович та І. Сварник. – Львів, 2002. – С. 26.
- 27 Головацький Я. Исторический очерк основания Галицко-русской Матиці и справозданье первого собору русских и любителей народного просвещения. – Львів: Изд. Галицко-Русской Матиці, 1850. – С. XVII.
- 28 Там само. – С. XX – XXIV.
- 29 Возняк М. Проект правописи Івана Жуківського на з'їзді «русских ученых». – Львів, 1908. – С. 2 – 6.
- 30 Дисак Ф. Микола Устиянович про українську мову та її правопис... – С. 693 – 704.
- 31 Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі - ЦДІАЛ у м. Львові). – Ф. 148 (Галицько-руська матиця). – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 52-52 зв.
- 32 Устиянович М. Славско / Некотории села Галицкой Руси // Галицко-Русская матиця: Літературний збірник. – Львів, 1870. – С. 87-88.
- 33 ЛННБ. Відділ рукописів. – Ф. 2. – Спр. 94. – Арк. 11 – 21.
- 34 Там само. – Арк. 20 зв.
- 35 Sprawozdania stenograficzne z posiedzeń Sejmu krajowego Król. Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem. 13 posiedzenie 4 tej Sesi Sesi galicyjskiego z dnia 10 Grudnia 1866 r. – S. 168.
- 36 Лучаківський К. Промови послів Устияновича і Гушалаевича на першій Галицькій соймі в році 1861 // Неділя (Львів). – 1911. – 15 липня. – Ч. 27 – 28. – С. 9 – 10.
- 37 Мудрий М. Формування новочасної національно-політичної культури українського суспільства Галичини (проблема зовнішніх моделей) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2003. – Вип. 38. – С. 120.
- 38 Чорновол І. Українська фракція Галицького краювого сейму. 1861 – 1901 (Нарис з історії українського парламентаризму). – Львів: Ін-т українознавства НАН України, 2001. – С. 82 – 83.
- 39 ЦДІАЛ у м. Львові. – Ф. 196 (Руська Рада). – Оп. 1. Спр. 4. – Арк. 1а зв; 13.
- 40 Stenograficzne sprawozdania... 13 posiedzenie 4 tej Sesi Sesi galicyjskiego z dnia 10 Grudnia 1866 r. – S. 168.
- 41 Stenograficzne sprawozdania... 19 posiedzenie 3 ciej sesi Sesi galicyjskiego z dnia 11 Stycznia 1866 r. – S. 321 – 322.
- 42 Дисак Ф. Устиянович Микола Леонтійович // Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника / за ред. М. М. Романюка. – Львів, 2002. – Вип. 9. – С. 369.
- 43 Шалата М. Маркіян Шашкевич. Життя, творчість і громадсько-культурна діяльність. – К.: Наукова думка, 1969. – С. 188.
- 44 Партицький О. Руска читанка для низших кляс середних шкіл. – Львів: Просвіта, 1871. – Ч. 2. – 135 с.
- 45 Там само. – Ч. 1. – С. 336 – 337.
- 46 Устиянович М. Могила Святослава // Газета шкільна (Львів). – 1878. – 15 вересня. – Ч. 18. – С. 140 – 141.
- 47 Устиянович М. Скала над Бубнищами // Газета шкільна (Львів). – 1878. – 1 вересня. – Ч. 17. – С. 132 – 134.
- 48 Спогади М. Устиянович // Мета (Львів). – 1936. – 28 червня. – Ч. 26. – С. 4.

- 49 Скорейко Г., Осачук С. Греко-Католицька Церква і поліконфесійність Буковини у кінці XVIII – на початку XX століть // Ковчег: Науковий збірник із церковної історії. – Львів, 2003. – Ч. 4. – С. 136-140.
- 50 Устиянович М. О состоянію гр. к. церкви на Буковині и каноническом архіерейском осмотрі года 1880 // Галицький Сіон. (Львів). – 1881. – Ч. 22. – С. 688.
- 51 Устиянович М. О состоянію гр. к. церкви ... // Галицький Сіон (Львів). – 1881. – 15 (27) червня. – Ч. 12. – С. 377-379.
- 52 Устиянович М. О состоянію гр. к. церкви...// Галицький Сіон (Львів). – 1881. – 1 серпня. – Ч. 15. – С. 470 – 474.
- 53 Устиянович М. О состоянію гр. к. церкви ...// Галицький Сіон (Львів). – 1881. – 15 липня. – Ч. 14. – С. 438.
- 54 М.Ш. Допись. Из Буковини. // Руський Сіон (Львів). – 15 жовтня. – 1880. – Т. 10. – Ч. 20. – С. 643.
- 55 Мудрий М. «Згадки з життя свого і своєї родини»: Спогади Тита Реваковича як джерело до історії Галичини XIX століття // Записки НТШ. Т. ССЛІІ. – Львів, 2006. – С. 716-723.
- 56 Устиянович М. О состоянію гр. к. церкви... // Галицький Сіон (Львів). – 1881. – 15 листопада. – Ч. 22. – С. 685 – 690.
- 57 Устиянович М. Практична наука о годованю винной лози. – Коломия, 1901. – С. 1 – 30.
- 58 о. Николай Устиянович // Батьківщина (Львів). – 1884. – 2 травня. – Ч. 18. – С. 108.
- 59 Устиянович М. Возрождение галицкой Руси... // Родимий листок (Чернівці). – 1880. – 10 січня. – Ч. 1. – С. 10 – 12; – 25 січня. – Ч. 2. – С. 27 – 29; – 10 лютого. – Ч. 3. – С. 44 – 46.
- 60 Барвінський О. Спомини з мого життя / Упор. А. Шацька, О. Федорук; ред. Л. Винар, І. Герич. – К.: Смолоскип, 2004. – С. 115.
- 61 Кобилянська О. Ю. Слова заворушеного серця: Щоденники; Автобіографіі; Листи; Статті та спогади / Упоряд., передм. Ф. П. Погребника. – Київ, 1982. – С. 209.
- 62 Устиянович М. О состоянію гр. к. церкви / Галицький Сіон (Львів). 1881. – 1 липня. – Ч. 13. – С. 441 – 442.
- 63 о. Николай Устиянович // Батьківщина (Львів). – 1884. – 2 травня. – Ч. 18. – С. 108.

Summary

Natalia Benkalovych

Nicholas Ustyjanovych: biography's page

The biography of Mykola Ustyjanovych is described. The attention is focused on his priestly, scientific and educational activities.

Keywords: Mykola Ustyjanovych, Greek Catholic priests, Ruthenian language research and scientific activities, Tyt Revakovych